

Ontslag en verlof

Meestal komt al vrij snel na uw opname in het ziekenhuis ter sprake hoe lang u ongeveer opgenomen moet blijven. Ook bespreekt de behandelaar met u of u weer terug gaat naar huis of bijvoorbeeld naar een beschermde woonvorm.

Ook als u gedwongen bent opgenomen, kunt u verlof of ontslag aanvragen. Het is ook mogelijk dat u helemaal niet met ontslag wilt, maar dat uw behandelaar vindt dat u wel moet gaan. Dat heet 'gedwongen ontslag'. In deze brochure leest u meer over verlof en ontslag.

Deze brochure maakt deel uit van de serie *Rechten in de ggz*. In deze serie zijn verschenen:

- 1 De gedwongen opname in het psychiatrisch ziekenhuis
- 2 Uw rechten in het psychiatrisch ziekenhuis
- 3 Klachten over het verblijf in het psychiatrisch ziekenhuis
- 4 Ontslag en verlof uit het psychiatrisch ziekenhuis
- 5 De voorwaardelijke machtiging in de ggz
- 6 Zelfbinding in de ggz

De serie *Rechten in de ggz* is een uitgave van de Stichting PVP.

Ontslag en verlof

uit het psychiatrisch ziekenhuis

Serie Rechten in de ggz

4

Ontslag en verlof

uit het psychiatrisch ziekenhuis

Rechten in de ggz

Inhoud

Inleiding	p. 3
Verlof	4
Ontslag na een vrijwillige opname	6
Ontslag na een gedwongen opname	10
Voorwaardelijk ontslag	11
Het ontslagverzoek	12
Zelfbinding en ontslag	13
Recht op nazorg	13
Meer informatie	14
Adressen	15

,

Inleiding

Tegenwoordig zijn patiënten meestal korter in een psychiatrisch ziekenhuis dan vroeger. Meestal komt al vrij snel na uw opname ter sprake hoe lang uw verblijf in het ziekenhuis ongeveer zal duren. Ook bespreekt de behandelaar met u of u weer teruggaat naar huis of bijvoorbeeld naar een beschermde woonvorm.

Voor veel mensen is de terugkeer naar het dagelijkse leven een grote overgang. Soms is het verstandig om eerst een paar keer met verlof thuis te komen. In deze brochure staat op welke manier u met verlof of ontslag kunt gaan.

Het is ook mogelijk dat u helemaal niet met ontslag wilt, maar dat uw behandelaar juist vindt dat u wel moet gaan. Dat heet 'gedwongen ontslag'. Ook over gedwongen ontslag leest u in deze brochure meer.

1. Verlof tijdens het verblijf in het psychiatrisch ziekenhuis

Als u er graag even tussenuit wilt kunt u om verlof vragen. Dat kan ook als u nog niet aan voorwaardelijk of definitief ontslag toe bent.

Ik ben vrijwillig opgenomen. Kan ik met verlof gaan?

Als u vrijwillig bent opgenomen, bent u vrij om te gaan en te staan waar u wilt. Men mag u niet tegenhouden als u het ziekenhuis wilt verlaten. Tegenhouden kan alleen als er een inbewaringstelling (ibs) is aangevraagd. Meer informatie over de ibs vindt u in brochure **1 Gedwongen opname in het psychiatrisch ziekenhuis**.

Als vrijwillig opgenomen patiënt mag u er dus best even tussenuit. Men verwacht wel van u dat u dit overlegt met uw behandelaar en dat u deelneemt aan therapieën. In het begin van de opname kan de behandelaar van u vragen om veel op de afdeling aanwezig te zijn, omdat men u intensief wil observeren. Op een gegeven moment zult u voor een nacht of een weekend met verlof kunnen gaan. Als u langdurig in het psychiatrisch ziekenhuis verblijft, zult u ook wel eens met vakantie willen. Daartoe moet u de gelegenheid krijgen, uiteraard in overleg met uw behandelaar.

Ik ben gedwongen opgenomen. Kan ik met verlof gaan?

Ja, als uw behandelaar of de geneesheer-directeur daarmee instemt. Bent u gedwongen opgenomen dan mag u het ziekenhuisterrein alleen verlaten als u daarvoor toestemming heeft.

U mag zich wel vrij over het ziekenhuisterrein bewegen, als u de huisregels maar in acht neemt. Die vrijheid op het terrein kan worden beperkt, maar daar is een aparte beslissing voor nodig (zie brochure **2 Uw rechten in het psychiatrisch ziekenhuis**).

De geneesheer-directeur beslist of u met verlof mag. Hij geeft toestemming voor verlof als het gevaar dat de aanleiding was voor de gedwongen opname, voldoende

is geweken. U krijgt van hem een briefje mee waarin staat wanneer en voor hoe lang u verlof heeft. Aan het verlof kunnen voorwaarden zijn verbonden, bijvoorbeeld dat u elke dag uw medicijnen inneemt. Er bestaat kort verlof en lang verlof.

1. **Kort verlof** duurt maximaal zestig uur per keer. Dat komt neer op twee en een halve dag achter elkaar en dat is lang genoeg om bijvoorbeeld een weekend naar huis te gaan. Kort verlof mag zo vaak als men verantwoord acht. U kunt bij wijze van spreken elke dag kort verlof krijgen om een paar uur weg te gaan.
2. **Lang verlof** duurt langer dan zestig uur achter elkaar, maar niet langer dan twee weken per keer. Het kan tweemaal per jaar worden verleend. In twee weken lang verlof zou u met vakantie kunnen gaan.

Mag ik met verlof als ik een zelfbindingsmachtiging heb?

Ja. De geneesheer-directeur kan verlof verlenen als hij het verantwoord vindt dat u tijdelijk buiten het ziekenhuis bent (zie brochure **6 Zelfbinding in de ggz**).

Kan verlof worden ingetrokken?

Ja, dat kan. De geneesheer-directeur zal het verlof intrekken als er toch weer gevaar ontstaat. Bijvoorbeeld als u zonder toestemming met uw medicatie stopt. Zijn er voorwaarden aan het verlof gesteld en komt u deze niet na, dan kan de geneesheer-directeur het verlof ook intrekken. Als het verlof is ingetrokken, haalt men u naar het ziekenhuis terug. Binnen vier dagen krijgt u een papier waarop staat waarom uw verlof is ingetrokken. Voordat de geneesheer-directeur deze beslissing neemt, moet hij zich informeren over uw gezondheidstoestand. Bent u het niet eens met de intrekking van uw verlof, dan kunt u hierover het oordeel van de rechter vragen. Uw advocaat vertelt u hoe dat in zijn werk gaat en staat u bij in deze rechterlijke procedure. De bijstand van de advocaat kost u niets.

2. Ontslag na een vrijwillige opname

Bent u vrijwillig opgenomen, dan zijn er drie manieren om met ontslag te gaan:

1. in overleg
2. tegen advies
3. gedwongen.

Ontslag in overleg

Als u en uw behandelaar allebei vinden dat het tijd is om de opname te beëindigen, is er sprake van ontslag in overleg. Er vindt een eindgesprek plaats tussen u en uw behandelaar. Wellicht krijgt u van hem enkele adviezen mee. Hij kan, als het nodig is, nazorg voor u regelen, zoals dagbehandeling of extra begeleiding thuis. Als u dat wilt, kan hij een ontslagbrief naar uw huisarts sturen.

Ontslag tegen advies

Als u het ziekenhuis verlaat, terwijl uw behandelaar daar op tegen is, dan is er sprake van ontslag tegen advies.

***Voorbeeld:** U vindt dat u beter bent en dat behandeling niet meer nodig is, maar uw behandelaar wil dat u in de instelling blijft. U gaat toch met ontslag. Dan gaat u met ontslag tegen advies.*

De behandelaar kan u vragen om een briefje te ondertekenen waarin staat dat u tegen advies vertrekt. U bent niet verplicht zo'n briefje te ondertekenen.

Kan men mij tegenhouden als ik tegen advies met ontslag wil?

Ja. Als de behandelaar vindt dat het onverantwoorde risico's met zich meebrengt als u naar huis gaat, kan hij een inbewaringstelling (ibs) aanvragen. Men kan u dan dwingen om in het ziekenhuis te blijven. Over de ibs vindt u informatie in brochure **1 De gedwongen opname in het psychiatrisch ziekenhuis**.

Heb ik recht op nazorg als ik tegen advies met ontslag ga?

Zeker, net als bij een ontslag in overleg hebt u recht op nazorg bij ontslag tegen advies. Wat nazorg betekent staat op p. 13. Als u dat wilt, krijgt u een eindgesprek met uw behandelaar en kan hij een ontslagbrief naar uw huisarts sturen.

Gedwongen ontslag

Een ontslag tegen uw wil, heet een gedwongen ontslag. Uw behandelaar vindt bijvoorbeeld dat u al naar huis kunt, maar u bent het daar niet mee eens. In de volgende situaties mag het ziekenhuis u met gedwongen ontslag sturen:

1. Als de indicatie of reden voor de opname is vervallen.

Voorbeeld: *U werd opgenomen in het psychiatrisch ziekenhuis omdat u zó angstig was dat u met niemand meer omging. U sloot uzelf thuis op. In de loop van de opname maakte u nieuwe vrienden en werd u lid van een wandelvereniging. Nu wil uw behandelaar dat u met ontslag gaat, omdat het nu goed met u gaat en u niet meer angstig bent om contacten te maken. De behandelaar vindt dat de reden voor opname is vervallen. Hij denkt dat het ziekenhuis u niets meer te bieden heeft. U bent echter bang dat u uw therapeuten en uw medepatiënten zult gaan missen en u wilt niet vertrekken. Ondanks uw tegenwerpingen stelt uw behandelaar een ontslagdatum vast.*

2. Als u behandeling weigert.

Als u behandeling weigert dan kunt u gedwongen ontslagen worden. De behandelaar moet eerst kijken of er andere mogelijkheden zijn om u te behandelen. Zijn die er niet of weigert u die alternatieven, dan kunt u alsnog gedwongen ontslagen worden.

Voorbeeld: *Omdat u geen rust kon vinden bent u opgenomen. Uw behandelaar vindt u manisch-depressief en hij schrijft u bepaalde medicijnen voor. Maar u gelooft niet in deze medicijnen en daarom weigert u ze. Ook andere medicatie wijst u af, evenals de gesprekken die de behandelaar voorstelt. Hij heeft u verder niets anders te bieden en stelt daarom eenzijdig een ontslagdatum vast.*

Soms wordt er met u afgesproken dat u zich aan bepaalde voorwaarden moet houden omdat alleen zo de behandeling zin heeft. Als u zich dan niet aan die voorwaarden houdt en er zijn geen andere mogelijkheden voor behandeling, dan kunt u gedwongen worden ontslagen.

Voorbeeld: *Patiënten die zijn opgenomen in een verslavingskliniek maken vaak in het kader van de behandeling de afspraak dat ze geen drugs gebruiken. Als er een terugval is – ze gebruiken toch drugs – dan volgen er gesprekken. Blijft de patiënt echter gebruiken en lukt het niet om afspraken te maken, dan kan het zijn dat de verdere behandeling geen zin heeft. Dit wordt dan ook gezien als het weigeren van behandeling. Als er geen alternatieven zijn, kan de patiënt gedwongen worden ontslagen.*

3. Als u de huisregels ernstig overtreedt.

Huisregels zijn er op elke afdeling. Ze gelden voor alle patiënten. Huisregels zijn er om de ordelijke gang van zaken in het ziekenhuis te regelen. In huisregels staan bijvoorbeeld de etenstijden en de slaaptijden. Meestal staat in de huisregels ook op welke tijden u bezoek kunt ontvangen en wanneer u de telefoon mag gebruiken. Het overtreden van huisregels voor de eerste keer leidt doorgaans niet tot een gedwongen ontslag. Er volgt eerst een gesprek. Overtreedt u de huisregels opnieuw, dan kan ontslag volgen. Het moet dan wel om een ernstige overtreding gaan. Ook moet duidelijk zijn dat het niet mogelijk is om een minder ingrijpende maatregel te treffen, bijvoorbeeld een overplaatsing naar een andere afdeling.

Voorbeeld: *Op de afdeling waar u verblijft, verwacht men dat u de nachtrust respecteert tussen 23 uur en 6 uur. U bent op een avond met vrienden op stap geweest en komt om 2 uur 's nachts met veel kabaal terug op de afdeling. Uw behandelaar komt dit te weten en wijst u op de huisregel. U reageert nogal onverschillig. De behandelaar neemt het echter zwaar op en waarschuwt dat hij u weg stuurt als het nog eens gebeurt. Een week later komt u opnieuw op een laat uur en met het nodige lawaai op de afdeling. Uw behandelaar ziet geen andere mogelijkheden en stelt tegen uw wil een ontslagdatum vast.*

Wanneer mag ik niet gedwongen worden ontslagen?

Wanneer u al jaren in het psychiatrisch ziekenhuis woont, is een gedwongen ontslag vrijwel ondenkbaar. U bent waarschijnlijk volledig aangewezen op de zorg van het ziekenhuis. Overplaatsing naar een andere afdeling of een andere instelling ligt dan meer voor de hand.

De behandelaar mag u met gedwongen ontslag sturen als u de huisregels overtreedt of als u behandeling weigert. Toch kan het voorkomen dat u niet met gedwongen ontslag gestuurd mag worden. Dit kan bijvoorbeeld als u door uw ziekte uw gedrag niet kunt veranderen en uw gedrag voortkomt uit uw psychische stoornis. De behandelaar moet dan alternatieven zoeken.

***Voorbeeld:** U bent opgenomen omdat u in een psychotische toestand verkeert. U hoort stemmen. Die houden u 's nachts uit de slaap en onder invloed van de stemmen schreeuwt u, bent u dreigend en bonkt u op de muren van de kamer. De medepatiënten worden bang van u en ze kunnen niet meer slapen. Dan zijn er bepaalde maatregelen mogelijk, zoals een overplaatsing, maar een gedwongen ontslag is niet gerechtvaardigd.*

Mag ik op staande voet worden ontslagen?

In principe is een ontslag op staande voet uitgesloten, tenzij er sprake is van een onhoudbare situatie. U hebt het recht om u op het ontslag voor te bereiden.

Kan ik bezwaar maken tegen een gedwongen ontslag?

Ja. U kunt aan uw behandelaar zeggen dat u het niet eens bent met het gedwongen ontslag. U kunt ook bij de geneesheer-directeur van het ziekenhuis bezwaar maken tegen het gedwongen ontslag. U kunt uw behandelaar dan vragen of u in het ziekenhuis mag blijven tot de geneesheer-directeur een beslissing heeft genomen. Ook kunt u een klacht indienen bij de klachtencommissie. Over het indienen van klachten leest u meer in de brochure **3 Klachten over het verblijf in het psychiatrisch ziekenhuis**. De patiëntenvertrouwenspersoon (pvp) kan u helpen bij het maken van bezwaar tegen het gedwongen ontslag. Achter in deze brochure staat hoe u een pvp kunt bereiken.

3. Ontslag na een gedwongen opname

Bent u gedwongen opgenomen, dan wilt u waarschijnlijk zelf graag met ontslag. Hieronder staat hoe en wanneer dat mogelijk is. Over de gedwongen opname zelf leest u meer in brochure **1 De gedwongen opname in het psychiatrisch ziekenhuis**.

Wanneer moet de geneesheer-directeur ontslag verlenen?

De geneesheer-directeur van het psychiatrisch ziekenhuis is in bepaalde gevallen verplicht ontslag te verlenen. Hij moet dat doen:

1. Zodra hij vindt dat u niet meer lijdt aan een psychische stoornis;
2. Zodra hij vindt dat er geen sprake meer is van gevaar of vindt dat het gevaar ook buiten het psychiatrisch ziekenhuis kan worden afgewend;
3. Zodra de geldigheidsduur van de rechterlijke maatregel (ibs/rm) is verstreken en er geen nieuwe is aangevraagd;
4. Zodra de rechter uw ontslagverzoek heeft beoordeeld en bepaald heeft dat de ibs/rm opgeheven moet worden (Meer informatie over het zelf indienen van een ontslagverzoek staat op p. 12).
5. Als er wel een nieuwe maatregel (ibs/rm) is aangevraagd, maar de rechter die maatregel afwijst

Als de rm of ibs is opgeheven, hoeft u niet altijd het ziekenhuis te verlaten. U kunt, als uw behandelaar dat goed vindt, in het ziekenhuis blijven voor behandeling, maar dan op vrijwillige basis.

Termijnen

Het kan gebeuren dat de ibs/rm niet meer geldig is, maar dat u het ziekenhuis toch niet mag verlaten. Als er voor het verstrijken van de ibs/rm een vordering is ingesteld bij de rechter, dan mag de geneesheer-directeur u in het ziekenhuis houden tot de rechter een beslissing heeft genomen.

In brochure **1 De gedwongen opname in het psychiatrisch ziekenhuis** leest u aan welke termijnen de officier van justitie en de rechter zich moeten houden. Als u denkt dat er termijnen overschreden worden, overleg dan in de eerste instantie met uw advocaat of anders met de patiëntenvertrouwenspersoon.

4. Voorwaardelijk ontslag

Als u gedwongen bent opgenomen met een ibs of een rm is een voorwaardelijk ontslag ook mogelijk. U mag dan onder bepaalde voorwaarden naar huis. Zo'n voorwaarde is bijvoorbeeld dat u wekelijks een gesprek heeft met een hulpverlener of dat u dagelijks uw medicatie komt ophalen.

De geneesheer-directeur kan u voorwaardelijk ontslag verlenen als het gevaar dat aanleiding was voor de gedwongen opname, voldoende is verminderd. U krijgt een verklaring van de geneesheer-directeur waarin staat dat u voorwaardelijk ontslag hebt. U kunt ook zelf de geneesheer-directeur om voorwaardelijk ontslag vragen. In hoofdstuk 5 staat hoe u dat kunt doen.

Kan voorwaardelijk ontslag worden ingetrokken?

Ja, dat kan. Ontstaat er toch weer gevaar of houdt u zich niet aan de voorwaarden, dan kan de geneesheer-directeur het voorwaardelijk ontslag intrekken. U wordt dan, als het gevaar niet buiten de instelling kan worden afgewend, opnieuw gedwongen opgenomen. Voordat de geneesheer-directeur de beslissing neemt, moet hij zich goed informeren over uw gezondheidstoestand. Binnen vier dagen krijgt u op schrift waarom het ontslag is ingetrokken. Bent u het er niet mee eens dat uw voorwaardelijk ontslag is ingetrokken, dan kunt u de rechter vragen daar een oordeel over te geven. Aan uw advocaat kunt u vragen hoe dat moet. Hij zal u ook bijstaan in de procedure. De bijstand van de advocaat is gratis.

5. Het ontslagverzoek

Wilt u (voorwaardelijk) ontslag aanvragen, dan schrijft u een brief aan de geneesheer-directeur van het psychiatrisch ziekenhuis. U schrijft daarin bijvoorbeeld dat u vindt dat er geen sprake meer is van een psychische stoornis en/of van gevaar. De pvp kan u helpen bij het opstellen van een ontslagverzoek.

De geneesheer-directeur bekijkt bij de beoordeling van uw verzoek of er nog sprake is van gevaar en of dat gevaar voortkomt uit de psychische stoornis. Ook kijkt hij of het verblijf in het psychiatrisch ziekenhuis nog nodig is.

Binnen twee weken nadat de geneesheer-directeur uw brief ontvangen heeft, krijgt u van hem een brief waarin staat waarom u wel of geen (voorwaardelijk) ontslag krijgt.

Wat moet ik doen als de geneesheer-directeur mij geen (voorwaardelijk) ontslag verleent?

Wijst de geneesheer-directeur uw verzoek af of reageert hij niet binnen twee weken, dan kunt u uw verzoek naar de officier van justitie sturen. Uw advocaat kan u daarbij helpen. De pvp kan u helpen bij het vinden van een advocaat.

Wat doet de officier van justitie met mijn ontslagverzoek?

De officier van justitie stuurt uw ontslagverzoek meestal zo snel mogelijk door naar de rechter. Hij kan besluiten dat niet te doen als hij in de afgelopen vier maanden al eens een ontslagverzoek van u aan de rechter heeft voorgelegd en er sindsdien geen verandering in uw toestand is gekomen. Uw ontslagverzoek mislukt dan.

Wat doet de rechter met het ontslagverzoek?

De rechter hoort u, uw advocaat en uw behandelaar. U kunt de rechter ook vragen om bepaalde deskundigen te horen. Als de rechter uw verzoek van de officier heeft ontvangen, heeft hij maximaal drie weken de tijd om een beslissing te nemen.

Voordat de rechter een beslissing neemt, stelt hij zichzelf de volgende vragen:

1. Is er nog sprake van gevaar?
2. Komt het gevaar voort uit de psychische stoornis?
3. Is het verblijf in het psychiatrisch ziekenhuis nog noodzakelijk?

Is het antwoord op alle vragen JA, dan blijft de ibs of rm bestaan. Als de rechter één of meer vragen beantwoordt met NEE, dan beveelt hij uw ontslag.

U krijgt voorwaardelijk ontslag als het gevaar zodanig is verminderd dat u onder bepaalde voorwaarden het ziekenhuis kunt verlaten.

6. Zelfbinding en ontslag

Bent u opgenomen met een zelfbindingsmachtiging dan kan de geneesheer-directeur u ontslag verlenen als hij vindt dat u weer wilsbekwaam bent. De geneesheer-directeur kan u ook ontslag verlenen als de machtiging is afgelopen en er geen ibs of rm is aangevraagd. De geneesheer-directeur mag u niet met voorwaardelijk ontslag sturen als u een zelfbindingsmachtiging hebt. Ook geldt de hierboven beschreven procedure voor het indienen van een ontslagverzoek niet voor mensen met een zelfbindingsmachtiging. Voor meer informatie, zie brochure **Zelfbinding in de ggz.**

7. Recht op nazorg

U hebt recht op nazorg, ongeacht de reden van uw vertrek uit het ziekenhuis. U hebt dus ook recht op nazorg wanneer u tegen advies of gedwongen met ontslag gaat. Het gaat hierbij om nazorg op een aantal gebieden, namelijk financiële middelen (geld), onderdak, behandeling en begeleiding. Samen met uw behandelaar kunt u in gesprek gaan over waar u kunt wonen na uw ontslag, hoe u aan geld komt en welke psychische zorg u nog kunt krijgen.

Hoeveel inspanning tot nazorg een ziekenhuis moet bieden verschilt per situatie. Het hangt onder andere af van hoe lang u in het ziekenhuis was opgenomen en de termijn waarbinnen u met ontslag moet. Het ziekenhuis moet u in ieder geval wijzen op de mogelijkheden voor nazorg, onderdak en financiën.

8. Meer informatie

Hebt u na het lezen van deze brochure nog vragen over ontslag en verlof uit het psychiatrisch ziekenhuis, dan kunt u uw behandelaar om informatie vragen. Ook de patiëntenvertrouwenspersoon kan u informatie en advies geven.

Hoe vind ik een patiëntenvertrouwenspersoon?

Informatie over de patiëntenvertrouwenspersoon kunt u vragen aan uw behandelaar. Op de afdelingen van de instelling hangen posters met het telefoonnummer en e-mailadres van de pvp. U kunt ook de receptie van de instelling bellen om u door te verbinden met de pvp.

U kunt ook bellen of mailen met de landelijke helpdesk van de Stichting PVP. Zij kunnen u verder helpen. Neem contact op met de Helpdesk PVP via T 0900 4448888 (10 ct/min), helpdesk@pvp.nl of kijk op www.pvp.nl

Brochures

In onze brochures leest u meer over uw rechten in de ggz:

- 1** *De gedwongen opname in het psychiatrisch ziekenhuis*
- 2** *Uw rechten in het psychiatrisch ziekenhuis*
- 3** *Klachten over het verblijf in het psychiatrisch ziekenhuis*
- 4** *Ontslag en verlof uit het psychiatrisch ziekenhuis*
- 5** *De voorwaardelijke machtiging in de ggz*
- 6** *Zelfbinding in de ggz*

9. Belangrijke adressen en telefoonnummers

Stichting PVP

vertrouwenspersonen in de zorg

F.C. Dondersstraat 9
3572 JA Utrecht
www.pvp.nl

Helpdesk Stichting PVP

T 0900 4448888 (10 ct/min)
helpdesk@pvp.nl

Inspectie voor de Gezondheidszorg

Postbus 16119
2500 BC Den Haag
www.igz.nl

IGZ Loket

T 088 1205000 (lokaal tarief)
loket@igz.nl

Cliëntenbond

Postbus 645
3500 AP Utrecht
T 030 2521822
postbus@clientenbond.nl
www.clientenbond.nl

LOC-LPR

Postbus 700
3500 AS Utrecht
T 030 2314779
info@lpr.nl
www.lpr.nl

Stichting Pandora

2e Constantijn Huygensstraat 77
1054 CS Amsterdam
T 020 6851171
info@stichtingpandora.nl
www.stichtingpandora.nl

Postbus 51

informatieloket van de overheid

www.postbus51.nl

Postbus 51 Infolijn

T 0800 8051 (gratis)

Tuchtcollege voor de gezondheidszorg

www.tuchtcollege-gezondheidszorg.nl

Colofon

© 2008, Stichting PVP

Foto: Rayanne Alves

ISBN: 978-90-803157-8-5

Uitgave

Stichting PVP, vertrouwenspersonen in de zorg

F.C. Dondersstraat 9

3572 JA Utrecht

T 0900 4448888 (10 ct/min)

secretariaat@pvp.nl

www.pvp.nl

Bestellen

TGO Ontwerp reclame drukwerk

F 0413 262223

pvp@tgo-uden.nl